

Özyürek, A., Özkan, İ. (2015). Ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 280-296.

Geliş Tarihi: 24/04/2015

Kabul Tarihi: 19/09//2015

ERGENLERİN OKULA YÖNELİK ÖFKE DÜZEYLERİ İLE ANNE BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Arzu ÖZYÜREK*
İsa ÖZKAN**

ÖZ

Bu çalışmada, ortaöğretime devam eden ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleri ile algıladıkları anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Ortaöğretime devam eden ve rastlantısal olarak seçilen 613 ergen çalışma grubunu oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği ve Algılanan Anne Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde yüzde ve frekans dağılımlarından yararlanılmıştır. Değişkenler arası ilişkilerin incelenmesinde Mann-Whitney U Testi ve Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır. Sonuç olarak; kız ergenlerin erkeklere göre okula ilişkin düşmanca olumsuz tutum ve inançlarının daha fazla olduğu, sınıf düzeyi arttıkça ergenlerin okula ilişkin düşmanca olumsuz tutum ve inançlarının arttığı belirlenmiştir. Anne babasını demokratik ve izin verici/müşahamakar olarak algılayan ergenlerin, anne babasını izin verici/ihmalkar ve otoriter olarak algılayan ergenlere göre öfkelerini sosyal olarak daha kabul edilebilir davranışlar biçiminde ifade ettikleri bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: ergenlik, anne baba tutumları, öfke, okula yönelik öfke.

AN EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN ANGER LEVELS OF ADOLESCENTS TOWARDS SCHOOL AND PARENTAL ATTITUDES

ABSTRACT

In this study, it is aimed to examine the relationship between the anger levels of adolescents attending secondary education towards school and their perception of parental attitudes. The study group included 613 randomly selected adolescents attending secondary education. Multidimensional School Anger Scale and Perceived Parental Attitudes Scale were used to collect the data. Percentage and frequency distributions were used to analyze the data. Mann-Whitney U test and Kruskal-Wallis H tests were used to examine the relationships between variables. As a result, it was determined that, female adolescents have more hostile attitudes and beliefs towards school than male adolescents and these hostile attitudes and beliefs towards school increased in parallel to the increase in their grades at school. It was found that the adolescents who perceived their parents as democratic and permissive/tolerant parents express their anger in a more socially acceptable way than the adolescents who perceived their parents as permissive/neglectful and authoritarian.

Keywords: adolescence, parental attitudes, anger, anger towards school.

* Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü, a.ozyurek@karabuk.edu.tr

** Uzm., Karabük Üniversitesi, Safranbolu Meslek Yüksekokulu isaozkan@karabuk.edu.tr

1. GİRİŞ

Ergenlik dönemi, gelişimsel olarak bireylerde fiziksel değişimlerin meydana geldiği, davranışların bazen aşırıya kaçtığı ve duyguların değişken olduğu (Temel ve Aksoy, 2001; Eylon Özyurt, 2007), bilişsel, duygusal ve toplumsal açıdan değişikliklerin yoğun bir şekilde yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde yoğun olarak yaşanan temel duygulardan biri de öfke duygusudur. Öfke; bireyin planları, istek ve ihtiyaçları engellendiğinde haksızlık, adaletsizlik ve kendi benliğine yönelik bir tehdit algılandığında, kendini savunmak ve karşısındaki uyararak amacıyla sergilenen, çeşitli duygusal durumları içeren temel bir duygulanım biçimi olarak tanımlanabilir (Sharkin,1988; Yörükoğlu, 2002; Durak Batıgün, 2009; Mills, 2009). Biyolojik faktörler, ailesel özellikler, okul yapısı, akran grupları, yaşam stili, kültürel ve ekonomik faktörler öfke üzerinde etkilidir. Özellikle, ergenlik dönemindeki bireylerin aileleriyle fikirlerinin örtüşmemesi, özgürlük ve aktivitelerinin kısıtlanması, kimlik kazanma çabaları gibi nedenler öfkelenmeye neden olabilir (Çağdaş ve Seçer, 2006; Igna, Julkunen & Vanhanen, 2009). Birçok saldırganlık biçiminin arkasında yatan temel bir dürtü olan öfke huzursuzluk, üzüntü, güvenme, sıkıntı, kızgınlık gibi duygularla yakından ilişkili görülmektedir. Bununla birlikte öfke, yapıcı bir şekilde yaşandığında ve ifade edildiğinde yararları, etkili ve olumlu sonuçları olabilen, normal sağlıklı bir duygudur. Sağlıksız olan durum, öfkenin saldırganlığa dönüşmesidir (Yıldırım, 2006).

Sosyal etkileşim, insan yaşamının vazgeçilmez bir parçasıdır. Çocuğun sosyal davranışı, etkileşimde bulunduğu aile ve akranların tepkileri bağlamında ele alınmaktadır (Seven, 2010). İlgili alanyazın incelendiğinde risk alma davranışları da dahil olmak üzere ergenin çeşitli olumsuz sosyal davranışlarında, akran ve aile gibi iki sosyalleşme ortamının önemli etkileri olduğu görülmektedir (Pekel Uludağlı ve Sayıl, 2009). Çocuğun aile üyeleriyle ilişkileri çevresindeki diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama karşı aldığı tavırların, benimsediği tutum ve davranışların temelini oluşturmaktadır. Aile içindeki olumlu etkileşim, aile üyelerinin kendilerini değerli bulmaları, aralarında destek ve uyumun oluşması için önem taşımaktadır (Güngör Aytar ve Kaytez, 2014; Yener, 2014). Çocuğun kişilik özellikleri anne baba tutumunu, anne baba tutumu ise çocuğun gelişimini etkileyerek onun kişiliğinin ve ruhsal yapısının temellerini oluşturmaktadır (Özkan, 2014). Anne babalar çocuklarına karşı sergiledikleri tutumlarıyla ve kendi sosyal çevrelerindeki ilişkileriyle çocuğa model olarak çocukta olumlu ya da saldırgan davranışlar gibi olumsuz belli davranışların yerleşmesine katkı sağlarlar (Özyürek, 2004; Yıldız, 2004; Hilooğlu, 2009; Attılı, Vermigli & Roazzi, 2011; Durualp ve Aral, 2011). *Demokratik ebeveynlikte*; çocuk bağımsızlığa teşvik edilir, istek ve ihtiyaçlarına cevap verilir, yeterli ilgi ve sevgi ortamı vardır, kurallar tüm aile üyeleri içindir, davranışın sorumluluğu çocuğa verilir. *Aşırı koruyucu ebeveynlikte*; anne babalar çocukları için her türlü fedakârlığı yapar, onun yerine kararlar alırlar, çocuğun kendine güveni yoktur ve sorumluluk almak istemez. *Aşırı otoriter ve baskıcı ebeveynlikte*; çocuğun duygu ve düşünceleri bastırılır, iletişim tek yönlüdür, fiziksel cezaya sık sık başvurulur, anne baba otoritesi kalktığında çocuk saldırgan davranışlar sergileyebilir. *Serbest/ilgisiz tutumda*, çocuk önemsenmez, çocuğa sınırsız haklar tanındığı için çocuk kuralları gereksiz görür, aile içi ilişkiler çocuk merkezlidir. *Aşırı hoşgörülü ebeveynlikte*; çocuğun istekleri ve davranışlarına hiçbir sınırlama ve denetim getirilmez, hoşgörü yüksek düzeydedir. *Tatarsız ebeveynlikte* ise; bir gün görmezden gelinen bir davranışa ertesi gün ağır bir ceza verilir, disiplinin ne zaman nasıl uygulanacağı belli değildir, çocuk neyin iyi neyin kötü olduğunu, ne zaman nasıl davranması gerektiğini bilemez (Yavuzer, 2001; Nelsen, Lott

& Glenn, 2002; Yıldızbaş, 2009; Sezer ve Oğuz, 2010; Çağdaş ve Seçer, 2011; Yıldız, 2011; Özyürek ve Tezel Şahin, 2012; Erkan, 2013). Sosyal etkileşimde, çocuğun okula başlaması ile aile dışında yeni bir ortamın etkisi görülmeye başlar. Okul ortamı, çocuk için özellikle akranları olmak üzere diğer birçok bireyle yoğun etkileşimde bulunduğu bir çevreyi oluşturur.

Zamanlarının önemli bir bölümünü okulda geçiren çocuk ve ergenler için okul, önemli bir yaşam alanıdır. Okul ortamında çocuk ve ergenler, yaşamda karşılaşılabilecekleri birçok yeni ve farklı deneyimler edinirler. Okul ortamı sosyal ilişkiler, davranışsal deneyimler ve akademik destek sağlamanın yanında kaygı oluşturabilecek faktörler de içermektedir. Çocuk ve ergenler, okul ortamında karşılaştıkları kaygı oluşturacak durumlarla baş etme yollarını bilmemek veya etkili olarak kullanamamaktan kaynaklanan, yoğun öfke duyguları yaşayabilirler. Okul ortamına dayalı öfkenin tanımlanıp azaltılmaya çalışılması kapsamlı okul güvenliği ve şiddeti önleme çabalarının önemli bir parçası olarak görülebilir (Çivitçi, 2007). Bir çocuğun diğerlerine karşı düşmanca niyete sahip olması değişik durumlar karşısında tepkisini şekillendiren güçlü bir faktör olarak görülmektedir (Seven, 2010). Alanyazında, öfke ve saldırganlık/şiddet kavramlarının bir arada kullanıldığı görülmektedir. Öfke “engellenme, saldırıya uğrama, tehdit edilme, yoksun bırakma, kısıtlama gibi durumlarda hissedilen ve genellikle neden olan şeye ya da kişiye yönelik şu ya da bu biçimde saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun, olumsuz bir duygu” olarak tanımlanmaktadır. Saldırganlık kavramı ise “diğer bir canlı ya da nesneye yönelik incitici ve rahatsız edici davranışlar” olarak tanımlanmaktadır (Kaymak Özmen, 2004). Şiddet eylemlerinin gerçekleşmesinde toplumsal koşullar, bireylerin alışkanlıkları, sosyo-kültürel eksiklikler ve ekonomik koşullar önemli rol oynamaktadır. Buna göre, bireyin saldırgan davranışlar sergilemesinde biyolojik, psikolojik ve sosyolojik nedenlerin etkili olduğu söylenebilir (Narmamatova, 2010). Saldırgan davranışların temelinde engelle karşılaşma vardır. Araştırmalar, son yıllarda çocuk ve ergenler arasında saldırgan davranışların arttığını, okullarda şiddetin dikkat çekici bir problem olduğunu ve okul çağındaki birçok çocuk ve ergenin saldırganlık ve şiddetten dolayı mağdur olduğunu göstermektedir (Uzbaş, 2009). Öfke sonucunda ortaya çıkan enerji yapıcı olarak kullanıldığında sağlıklı bir duygu olan öfke, bireyin uygun davranışlarla tepkide bulunmasını sağlayarak güç, üstünlük, olayları kontrol edebilme duyguları yaşatır. Öfkenin açıkça ifade edilmesi ilişkiyi anlamlı hale getirir, kişilerarası çatışmaları önler, bireye baş etme davranışlarının gerekliliğini hissettirir ve değişim için gerekli motivasyonu sağlar. Ergenlerin sorun çözme yöntemlerini kullanabilmesi, öfkesini yapıcı olarak ifade edebilmesi, sağlıklı bireyler ve sağlıklı toplum olmak için gereklidir (Tambağ ve Öz, 2005). Bu nedenle şiddete neden olan durumların incelenmesi, şiddet meydana gelmeden önce önlemlerin alınması ve şiddet davranışları oluştuğunda bu davranışları en aza indirebilmek için konuyla ilgili çalışmaların gerekliliği önem kazanmıştır (Aydoğan ve Özyürek, 2013).

Alanyazın incelendiğinde ergenler ve algıladıkları anne baba tutumlarının (Akgün, 2000; Yılmaz, 2000; Çakır, 2001; Kılıçaslan, 2001; Çeçen, 2008; Güdük, 2008; Aktaş, 2011; Tire, 2011; Türkmen, 2011; Özkan, 2014), okula yönelik öfke, öfke ifade ve öfke kontrol durumlarının farklı değişkenlere göre incelendiği (Olmuş, 2001; Kısaç, 2005; Korkut, 2006; Akdeniz, 2007; Gök, 2009; Gündoğdu, 2010; Bedel, 2011; Gebeş, 2011; Özyürek ve Demiray, 2010; Yavuzer ve Üre, 2011; Gönültaş, 2013; Gümüş, 2015); öfke ve saldırganlık konusunun birlikte ele alındığı (Kaymak Özmen, 2004; Avcı, 2006; Gültekin, 2008; Karataş, 2008; Karataş, 2009) çalışmalara rastlamak mümkündür.

Yapılan çalışmalarda, öfke sonucunda bireyin nasıl davranacağını etkileyen bazı değişkenler bulunduğu vurgulanmaktadır. Bireyin içinde bulunduğu konum, kültürel normlar, öfkenin şiddeti, geçmiş yaşantılar, bireyin gelişimsel olarak içinde yaşadığı dönem, cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, anne babanın tutumları ve öğrenim durumları gibi değişkenler bunlar arasında sayılabilir (Gündoğdu, 2010).

Önemle vurgulamak gerekir ki toplumda ve okulda var olan şiddetin kökeninde, aile içinde yaşananlar yer alır. Şiddetin yer aldığı ailelerde büyüyen çocuklar, geleceğin şiddet kullanan yetişkinlerini ve toplumunu oluşturacaklardır (Avcı, 2010). Aile, toplum ve okul birbirleriyle etkileşim halindedir. Ergenlerin gelişimsel özelliklerinden kaynaklanan durumların farkına varmak, sosyal ve akademik yönden toplum tarafından kabul edilebilir davranışlar geliştirebilmelerini sağlamak için başta anne baba tutumları olmak üzere ergeni yakından etkileyen durumları irdelemek, oluşabilecek olumsuz durumlar oluşmadan önce tedbir almayı sağlayacaktır. Bu nedenle, bu çalışmada ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleri ile anne babalarının tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Bu çerçevede “Öğrencilerin okul öfke düzeyleri cinsiyet ve sınıf değişkeninden etkileniyor mudur?” ve “Algılanan anne baba tutumları ile öğrencilerin okul öfke ölçeği alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorularına cevap aranmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma, bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan betimsel tarama modelinde tasarlanmıştır. Betimsel çalışmalar genel olarak olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışmaktadırlar. Böylece mevcut durumu anlamak ve değişkenler arasındaki ilişkileri saptamak mümkün olmaktadır (Kaptan, 1998).

2.2. Çalışma Grubu

Çalışmanın evrenini Karabük İli Safranbolu ilçesinde liseye devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Bu evrendeki öğrencilerin devam ettikleri okullardan rastlantısal olarak seçilen altı farklı okulda, çalışmaya gönüllü ve ölçek maddelerini tam olarak cevaplayan 613 öğrenci çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubunun 262’si kız ve 351’i erkek; 147’si 9.sınıf, 149’u 10.sınıf, 163’ü 11.sınıf ve 154’ü 12.sınıfa devam etmektedir.

2.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın yapılacağı okullar ziyaret edilerek okul yönetimi bilgilendirilmiş ve okul rehber öğretmenlerinden destek alınmıştır. Verilerin toplanması amacıyla, Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği ve Algılanan Anne Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekler, okullarda görevli rehber öğretmenler aracılığı ile öğrencilerinin ders programına uygun bir zaman diliminde sınıf ortamında uygulanmıştır.

Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği (ÇOOÖ); İlk olarak Smith ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilmiş, daha sonra Furlong ve arkadaşları (2002) tarafından revize edilmiştir. Dörtlü likert tipinde ve toplam 37 maddeden oluşan ölçek, 9-12. sınıf öğrencilerinin okul ortamındaki yaşantılarına dayalı öfkelerinin duyuşsal, bilişsel ve

davranışsal boyutlarını ölçmektedir. Öfkenin duyuşsal boyutuna yönelik olan *Öfke Yaşantısı* alt ölçeği (14 madde), öfkeye yol açabilecek öğretmen ve akran davranışlarını içeren hipotetik durumlara ilişkin öfkenin yoğunluğunu ölçmektedir. Öfkenin bilişsel boyutuna yönelik *Düşmanlık* alt ölçeği (6 madde), okula ilişkin düşmanca olumsuz tutum ve inançların düzeyini ölçmektedir. Öfkenin fiziksel ya da sözel olarak saldırgan ifade biçimlerini ölçmeyi amaçlayan *Yıkıcı İfade* alt ölçeği (9 madde), öfkenin davranışsal boyutuna yöneliktir. *Olumlu Başa Çıkma* alt ölçeği (8 madde) ise, öfkenin sosyal olarak daha kabul edilebilir ifade biçimlerini ölçen bu boyut, öfkenin davranışsal boyutunu yansıtmaktadır. Alt ölçeklerden alınan puanlar arttıkça öfke yaşantısı, düşmanlık, yıkıcı ifade ve olumlu başa çıkma düzeyi de artmaktadır.

Ölçeğin güvenirlik çalışmasında, Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı *Öfke Yaşantısı* alt ölçeği için .86, *Düşmanlık* alt ölçeği için .80, *Yıkıcı İfade* alt ölçeği için .82 ve *Olumlu Başa Çıkma* alt ölçeği için ise .68 olarak bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test güvenirlik katsayıları ise .56 ve .62 arasında değişmektedir (Furlong ve ark., 2002'den Akt: Çivitçi, 2007). Çivitçi (2007), 348 öğrenci ile yaptığı çalışmada, ölçeğin 36 maddelik özgün formunu geliştiren araştırmacılarından Michael J. Furlong'un önerisi ile "*Öfke Yaşantısı*" alt ölçeğine bir madde ekleyerek madde sayısını 37'ye çıkarmıştır. ÇOOÖ'nin 348 öğrenciden elde edilen Cronbach alfa katsayıları *Öfke Yaşantısı* alt ölçeği için .80, *Düşmanlık* alt ölçeği için .79, *Yıkıcı İfade* alt ölçeği için .78 ve *Olumlu Başa Çıkma* alt ölçeği için .60 olarak bulunmuştur. Ölçeğin 76 öğrenciye bir ay ara ile uygulanması sonucunda elde edilen test-tekrar test güvenirlik katsayıları *Öfke Yaşantısı* alt ölçeği için .76, *Düşmanlık* alt ölçeği için .74, *Yıkıcı İfade* alt ölçeği için .65 ve *Olumlu Başa Çıkma* alt ölçeği için .64 bulunmuştur. Örneklem grubunun farklı olması nedeniyle bu çalışmada yapılan güvenirlik analizleri sonucunda, Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı *Öfke Yaşantısı* ve *Düşmanlık* alt ölçekleri için .80, *Yıkıcı İfade* alt ölçeği için .83 ve *Olumlu Başa Çıkma* alt ölçeği için .73 olarak bulunmuştur.

Anne Baba Tutum Ölçeği: Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch (1991) tarafından geliştirilmiş, Türkçe'ye uyarlaması Yılmaz (2000) tarafından yapılmıştır. Ölçek puanlarına uygulanan faktör analizi sonucu *Kabul/İlgi*, *Kontrol/Denetleme* ve *Psikolojik Özerklik* olmak üzere üç faktör ortaya çıkmıştır. *Kabul/ilgi* boyutu çocukların ebeveynlerini ne derece sevecen, ilgili ve katılımcı olarak algıladıklarını, *Kontrol/denetleme* boyutu ebeveynlerini ne derece kontrollü ve denetleyici olarak algıladıklarını, *Psikolojik Özerklik* boyutu anne-babanın demokratik tutumunu ne derece uyguladıklarını ve çocuğun bireyselliğini ifadeye ne derece cesaretlendirildiğini ölçmeyi amaçlamaktadır. Birinci ve üçüncü boyuttaki maddeler 4 dereceli Likert-tipi ölçek üzerinde, ikinci boyuttaki maddelerin ilk ikisi 7 dereceli, diğer maddeler ise 3 dereceli Likert-tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir.

Ölçeğin ilköğretim, lise ve üniversite öğrencileri üzerinde güvenirlik çalışması yapılmıştır. Lise öğrencileri için güvenirlik katsayıları ve iç tutarlık katsayıları sırasıyla; *Kabul/İlgi* alt ölçeği için .82 ve .70, *Kontrol/Denetleme* alt ölçeği için .88 ve .69, *Psikolojik Özerklik* alt ölçeği için .76 ve .66 olarak bulunmuştur. Ölçekten iki şekilde ölçüm alınmaktadır. Bu çalışmada *Kabul/İlgi* ve *Kontrol/Denetleme* boyutlarının kesişmesinden dört anne-baba tutumunun ayırt edilerek ölçüm alınması yoluna gidilmiştir. *Kabul/İlgi* ve *Kontrol/Denetleme* boyutunda ortancanın üzerinde puan alan ergenlerin ebeveyni "demokratik", ortancanın altında puan alanlar "izin verici-ihmkâr"; *Kabul/İlgi* boyutunda ortancanın altında ve *Kontrol/Denetleme* boyutunda ortancanın

üzerinde puan alan ergenlerin ebeveyni "otoriter"; Kabul/İlgi boyutunda ortancanın üzerinde ve Kontrol/Denetleme boyutunda ortancanın altında puan alan ergenlerin ebeveyni "izin verici-müsamahakâr" olarak adlandırılmıştır (Yılmaz, 2000). Bu çalışmada yapılan güvenilirlik analizlerinde, Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları sırası ile Kabul/İlgi alt ölçeği için .74, Kontrol/Denetleme alt ölçeği için .56, Psikolojik Özerklik alt ölçeği için .59 olarak bulunmuştur.

2.4. Verilerin Analizi

Çalışmada, elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 20.0 paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Ölçek verilerinin analizleri öncesinde normallik varsayımı incelenmiştir. Örneklem büyüklüğüne göre normallik dağılım testi (Kolmogorov-Smirnov) (Ayekin, 2014) ve Homojenlik testi sonuçları değerlendirilerek ne tür bir analiz yapılacağına karar verilmiştir. Cinsiyet değişkenine bağlı ilişkilerde Mann Whitney U testi, sınıf değişkenine bağlı ilişkilerde Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır. Ayrıca Anne Baba Tutum Ölçeği puanlarının değerlendirmesinde, ortalamanın üstü ve ortalamanın altı puanlardan anne baba tutumlarının sınıflandırılması yoluna gidildiği için ölçeklerden alınan puanlar arası ilişkinin incelenmesinde Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır.

3. BULGULAR ve YORUM

Ergenlerin cinsiyet değişkenine göre, Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği puanlarına ilişkin Mann-Whitney U Testi sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Cinsiyet değişkenine göre çok boyutlu okul öfke ölçeği Mann-Whitney U testi sonuçları

ÇBOÖÖ Alt Boyutları	Cinsiyet	n	Mean	Min.	Max.	ss	Mann-Whitney U		
							Sıra Ort.	z	p
Öfke Yaşantısı	Kız	262	45,8	21,0	65,0	7,1	328,6	-2,61	0,009*
	Erkek	351	44,0	14,0	96,0	8,5	290,9		
Düşmanlık	Kız	262	14,4	6,0	26,0	4,8	328,5	-2,6	0,009*
	Erkek	351	13,4	6,0	34,0	4,9	291,0		
Yıkıcı İfade	Kız	262	18,9	9,0	36,0	6,3	310,3	-0,41	0,686
	Erkek	351	18,6	9,0	36,0	6,0	304,5		
Olumlu Başa Çıkma	Kız	262	19,0	8,0	32,0	4,9	308,2	-0,145	0,884
	Erkek	351	19,0	8,0	32,0	4,8	306,1		

*p<0,05

Tablo 1 incelendiğinde, ergenlerin cinsiyeti ile Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği Öfke Yaşantısı ve Düşmanlık alt boyutlarında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (p<0,05). Kız ergenlerin Öfke Yaşantısı puanı (x=45,8) ile Düşmanlık puanı (x=14,4), erkeklerin aynı puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. ÇBOÖÖ Yıkıcı İfade ve Olumlu Başa Çıkma alt boyutları puanında ise cinsiyetin etkisi anlamlı bulunmamıştır (p>0,05).

Ergenlerin devam ettikleri sınıf düzeyi değişkenine göre, Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği puanlarına ilişkin Kruskal-Wallis H Testi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2.

Sınıf değişkenine göre çok boyutlu okul öfke ölçeği Kruskal-Wallis H Testi sonuçları

ÇBOÖÖ Alt Boyutları	Sınıf	n	Mean	Min.	Max.	ss	Kruskal-Wallis H testi			
							Sıra Ort.	H	p	Fark
Öfke Yaşantısı	9	147	45,0	21,0	56,0	7,6	312,5	0,5	0,909	-
	10	149	44,6	23,0	56,0	7,3	304,9			
	11	163	44,5	20,0	70,0	7,4	299,7			
	12	154	45,0	14,0	96,0	9,5	311,6			
Düşmanlık	9	147	12,4	6,0	24,0	4,8	255,0	26,7	0,000*	9-11
	10	149	13,2	6,0	24,0	4,6	285,6			9-12
	11	163	14,8	6,0	34,0	4,9	340,5			10-11
	12	154	14,9	6,0	26,0	4,8	341,8			10-12
Yıkıcı İfade	9	147	18,3	9,0	36,0	6,1	294,6	6,8	0,078	-
	10	149	18,3	9,0	36,0	6,0	293,9			
	11	163	18,6	9,0	35,0	6,3	300,0			
	12	154	19,8	9,0	35,0	6,0	338,9			
Olumlu Başa Çıkma	9	147	18,9	8,0	32,0	5,0	305,5	5,1	0,168	-
	10	149	19,7	8,0	32,0	4,7	333,4			
	11	163	18,6	9,0	32,0	4,9	289,9			
	12	154	18,9	8,0	31,0	4,6	300,9			

*p<0,05

Tablo 2 incelendiğinde, ergenlerin sınıf düzeyi ile Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği Düşmanlık alt boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir (p<0,05). İkili karşılaştırmaya bakıldığında 9.sınıf (x=12,4) ve 10.sınıf (X=13,2) öğrencilerin 11. (X=14,8) ve 12.sınıflara (X=14,9) göre Düşmanlık alt boyutu puan ortalamalarının daha düşük olduğu görülmektedir. Ayrıca sınıf düzeyi arttıkça Düşmanlık alt boyut puanlarının da arttığı dikkat çekmektedir.

Çalışma grubundaki ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarına ilişkin yüzde ve frekans dağılımları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3.

Ergenlerin anne baba tutum algıları yüzde ve frekans dağılımları

Anne Baba Tutumları	n	%
Demokratik	124	20,2
İzin Verici/İhmalkâr	166	27,1
Otoriter	148	24,1
İzin Verici/Müsamahakâr	175	28,5
TOPLAM	613	100,0

Ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.

Tablo 3 incelendiğinde, ergenlerin %28,5'inin anne babalarını izin verici/müsamahakâr, %27,1'inin izin verici/ihmalkâr, %24,1'inin otoriter, %20,2'sinin demokratik olarak algıladıkları görülmektedir. Buna göre, ergenlerin çoğunlukla anne babalarını izin verici/müsamahakâr veya izin verici/ihmalkâr olarak algıladıkları, bunu otoriter tutumun izlediği görülmektedir. Anne babalarını demokratik olarak algılayan ergen sayısının en düşük oranda olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 4'te ergenlerin anne baba tutumları algısı ile Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği puanları arasındaki ilişkiyi gösterir Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.

Algılanan anne baba tutumları ile çok boyutlu okul öfke ölçeği puanları Kruskal-Wallis H testi sonuçları

ÇBOÖÖ Alt Boyutları	Algılanan Anne Baba Tutumları	n	Mean	Min	Max	ss	Kruskal-Wallis H testi			
							Sıra Ort.	H	p	Fark
Öfke Yaşantısı	Demokratik	124	44,5	21,0	70,0	7,2	293,5	8	0,047*	2-3 2-4
	İzin Verici-İhmalkâr	166	43,4	14,0	56,0	8,2	280,8			
	Otoriter	148	45,6	21,0	56,0	7,4	326,3			
	İzin verici-Müsamahakâr	175	45,6	14,0	96,0	8,6	325,1			
Düşmanlık	Demokratik	124	13,4	6,0	24,0	4,4	294,7	1,7	0,646	-
	İzin Verici-İhmalkâr	166	14,0	6,0	24,0	4,8	314,6			
	Otoriter	148	14,2	6,0	34,0	5,3	317,0			
	İzin verici-Müsamahakâr	175	13,7	6,0	26,0	5,0	300,0			
Yıkıcı İfade	Demokratik	124	17,9	9,0	32,0	6,0	282,5	3,1	0,371	-
	İzin Verici-İhmalkâr	166	18,8	9,0	36,0	6,0	309,9			
	Otoriter	148	19,0	9,0	36,0	6,3	312,1			
	İzin verici-Müsamahakâr	175	19,1	9,0	35,0	6,1	317,3			
Olumlu Başa Çıkma	Demokratik	124	19,6	8,0	30,0	4,6	334,0	14,1	0,003*	1-2 1-3 4-2 4-3
	İzin Verici-İhmalkâr	166	18,1	8,0	32,0	4,5	275,1			
	Otoriter	148	18,6	8,0	32,0	4,6	288,0			
	İzin verici-Müsamahakâr	175	19,8	8,0	32,0	5,3	334,2			

*p<0,05

Tablo 4'e göre, ergenlerin Anne Baba Tutum Ölçeği ve Çok Boyutlu Okul Öfke Ölçeği Öfke Yaşantısı alt boyutu ve Olumlu Başa Çıkma alt boyutu puanları arasında anlamlı bir ilişki vardır (p<0,05). İkili ilişkilere bakıldığında anne babasını izin verici/ihmalkâr olarak algılayan ergenlerin Öfke Yaşantısı alt boyut puanı (X=43,4), anne babasını otoriter ve izin verici/müsamahakâr olarak algılan ergenlerin aynı puanından daha düşük bulunmuştur. Yine anne babasını demokratik (X=19,6) ve müsamahakâr (X=19,8),

olarak algılayan ergenlerin Olumlu Başa Çıkma alt boyut puanı, anne babasını izin verici/ihmalkâr ve otoriter olarak algılayan ergenlerin aynı puanından anlamlı ölçüde daha yüksek bulunmuştur ($p<0,05$).

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Ortaöğretime devam eden ergenlerin okula yönelik öfke düzeyleri ile algıladıkları anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada; kız ergenlerin erkeklere göre öfkeye yol açabilecek öğretmen ve akran davranışlarını içeren hipotetik durumlara yönelik öfkelerinin daha yoğun olduğu; okula ilişkin düşmanca olumsuz tutum ve inançlarının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlardan farklı olarak Özyürek ve Demiray (2010), ortaöğretim öğrencilerinin öfke stillerini inceledikleri çalışmalarında, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre öfke puanlarının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Yapılan bazı çalışmalarda da, erkek ergenlerin kız ergenlerden daha yüksek öfke puanları aldığı dikkat çekmektedir (Akt: Özyürek ve Demiray, 2010). Masalçı (2001) çalışmasında, kızların öfkelerini konuşmayarak ve yalnız kalmak isteyerek ifade ettiklerini, erkeklerin ise bağıarak, vurarak, küfrederek veya hiç bir şey yapmayarak ifade ettiklerini belirlemiştir. Erkek çocuklardaki saldırganlık davranışının daha sık görülmesinin nedeninin, erkek çocukların bu tarz davranışlarının kız çocuklara oranla yetişkinler tarafından daha fazla onay görmesi ve hatta teşvik edilmesi ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Kırımoğlu, Parlak, Dereceli ve Kepoğlu (2008) çalışmalarında, bayan öğrencilerin saldırganlık puanlarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Tambağ ve Öz (2005), çalışmalarında, ailesi ile birlikte yaşayan kızların erkeklere göre eleştiriye uğrama, haksızlığa uğrama, ciddiye alınmama ve kaygılı davranışlar puan ortalamalarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Bu bulgu, çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Cinsiyet açısından saldırganlık puanlarında meydana gelen farklı bulgular, toplumda ailelerin çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarından kaynaklanıyor olabilir. Toplumda sosyal çevre veya ailede erkek veya kız çocuğa karşı farklı davranışlar sergilenebilmektedir. Erkek çocuğun saldırgan davranışları onay görürken kız çocukların aynı davranışına tepki gösterilebilmektedir (Kırımoğlu vd, 2008).

Çalışmada, sınıf düzeyi arttıkça ergenlerin okula ilişkin düşmanca olumsuz tutum ve inançlarının arttığı belirlenmiştir. Bu bulgularla benzer olarak Özyürek ve Demiray (2010) çalışmalarında, 18 yaş ve üzeri yaştaki ergenlerin 16 ve 17 yaşındakilere göre sürekli öfke düzeylerinin anlamlı ölçüde yüksek olduğunu belirlemiştir. Bireyin öfke nedeni aynı olsa bile, her dönemin kendine özgü engellenmeleri olabilir. Ergenlik döneminde, ergen bireyin isteklerine karşı uygulanan yasaklar onu öfkeye sürükleyebilir. Ergenlik döneminde, ergen bir yandan ailesinde kopmak ve bağımsız olmak isterken diğer yandan yetişkinlerin desteğine duyduğu ihtiyaç nedeniyle öfke yaşayabilmektedir (Saçar, 2007). Ergenlerin, daha üst sınıflara doğru olaylara farklı bir bakış açısı geliştirdikleri, daha eleştirel bir yaklaşımda oldukları, yükseköğrenime hazırlık gibi stres faktörü oluşturabilecek durumlara maruz kalmaları gibi nedenlerle olumsuz duygularının arttığı düşünülebilir.

Çalışma bulgularına göre, ergenlerin çoğunlukla anne babalarını izin verici/müşamahakâr veya izin verici/ihmalkâr olarak algıladıkları, bunu otoriter tutumun izlediği görülmüştür. Anne babalarını demokratik olarak algılayan ergen sayısının ise en

düşük oranda olduğu dikkat çekmiştir. Genel olarak anne babaların, çocukların davranışına karşı kabulü onların yaşına göre değişmektedir. Anne babalar, çocuk büyüdükçe davranışlarını denetleyebileceğine, daha bilinci ve daha kasıtlı davrandığına inanmaktadırlar. Bu nedenle çocuğu davranışlarından sorumlu tutup çocuğa davranışından dolayı baskı uygulayabilmekte ve itici davranabilmektedirler (Çağdaş ve Seçer, 2011). Bu durumun ergenlerin, anne babalarını daha az demokratik olarak algılamalarına neden olduğu düşünülebilir. Algılanan anne baba tutumları, ergenlerin öznel iyi oluşları üzerinde etkilidir. Özkan (2014), ergenlerle yaptığı çalışmada anne babasını demokratik ve hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin, anne babalarını ihmalkâr ve otoriter olarak algılayanlara göre aile içi ilişkilerde ve önemli kişilerle ilişkilerde doyum, yaşam doyumunu, olumlu duygular puanlarının ve genelde öznel iyi oluş puanlarının anlamlı ölçüde yüksek olduğunu belirlemiştir.

Çalışmada, anne babasını izin verici/ihmalkâr olarak algılayan ergenlerin anne babasını otoriter veya izin verici/müşamahakâr olarak algılayan ergenlere göre, öfkeye yol açabilecek öğretmen ve akran davranışlarını içeren hipotetik durumlara ilişkin öfke yoğunluğunun daha az olduğu belirlenmiştir. Buna göre anne babasını demokratik ve izin verici/müşamahakâr olarak algılayan ergenlerin, anne babasını izin verici/ihmalkâr ve otoriter olarak algılayan ergenlere göre öfkelerini sosyal olarak daha kabul edilebilir davranışlar biçiminde ifade ettikleri söylenebilir. Demokratik ve izin verici/müşamahakâr ebeveynlik tutumunda çocuğa tanınan haklar ve hoşgörü izin verici/ihmalkâr ve otoriter tutuma göre daha fazladır. Çocukların kendi kararlarının kendilerinin vermeleri beklenir. Oysa otoriter ve ilgisiz-ihmalci ebeveynlik tutumunda, anne babalar çocukların ihtiyaçlarına duyarlı değildirler. Bu tip aileye sahip çocuklar sosyal bakımdan yetersizdirler, bağımsız değildirler (Erkan, 2013). Bu nedenle, anne babasını demokratik ve izin verici/müşamahakâr olarak algılayan ergenlerin kendilerini daha kabul edilebilir davranışlarla ifade edebildikleri düşünülebilir.

Toplum tarafından daha az kabul gören bir duygu olan öfke saldırgan davranışları, saldırgan davranışlar ise akranları tarafından reddedilmeyi ve akran gruplarından dışlanmayı beraberinde getirmektedir. Aydoğan ve Özyürek (2013), okul öncesi çocuklarda şiddet davranışlarını inceledikleri çalışmalarında öğretmenlerin çocuklarda şiddet davranışlarının en önemli nedeninin anne baba tutumları olduğu görüşünde olduklarını belirlemişlerdir. Özellikle yüksek ebeveyn sıcaklığı ve kontrolünün bir arada olduğu otoriter ebeveynlik tutumunun çocukların ve ergenlerin okul başarısı, sorumluluk alma ve bağımsızlık gibi olumlu davranışları ile ilişkili olduğunu, düşük ebeveyn öz yeterliği de çocukta davranış sorunlarının ortaya çıkmasında etkili olabileceğini vurgulamışlardır. Avcı (2010), aile yapısı ve atmosferinin okul şiddetine etkisini incelediği çalışmada ailede şiddete uğrayan, anne babası alkol alan, anne babasından ilgi görmeyen öğrencilerin diğerlerine göre daha fazla saldırganlık eğiliminde olduğu ve şiddet eyleminde bulunduğunu belirlemiştir. Özyürek ve Demiray (2010), yurttan kalan ortaöğretim öğrencilerinin, ailesi yanında kalanlara göre öfkelerini daha fazla dışarıya vurma ve saldırgan davranışlar gösterme ve öfke yaratacak durumlarda öfkelerini daha fazla içte tutma ve bastırma eğiliminde olduklarını belirlemişlerdir. Olmuş (2001), 15-17 yaşları arasında 419 lise öğrencisinin öfke düzey ve tarzlarını, algıladıkları aile içi psikolojik örüntüler bağlamında incelediği çalışmada; ailede algılanan birlik ve beraberlik duygusunun, ergenlerde sürekli öfke, öfke içe ve dışarıya yönelen öfkeyi azaltıcı ve öfke kontrol davranışını da arttırıcı bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Yavuzer ve Üre (2010), çalışmalarında saldırganlığı önlemeye yönelik psiko-eğitim programının lise

öğrencilerinin saldırganlık, öfke ve düşmanlık puanlarını azalttığını belirlemişlerdir. Ebeveynlerin çocuk bakımı konusundaki bilgileri, çocuklarına karşı olumlu ya da olumsuz hareketlerini etkileyebilmektedir. İnançlar, ebeveynlik davranışlarının yordayıcılarıdır. Çünkü inançlar çocuklar ve ebeveynler arasındaki duygusal iklimi ve ilişkinin sağlıklı olup olmadığını göstermektedir. Düşünceler doğru olduğunda, genellikle olumlu eylemlere yol açmakta, olumsuz olduğunda ise etkili ebeveynliği olumsuz etkilemektedir (Grusec & Danyliuk, 2014).

Saldırganlık ve şiddet gibi olumsuz davranışların temelinde öğrencilerin çatışma çözme, problem çözme ve iletişim gibi becerilerinin gelişmişliği yer almaktadır (Yavuzer ve Üre, 2010). Gencin veya çocuğun saldırganlık ve şiddet davranışı gösterme ihtimalini artıran risk faktörleri toplumsal, ailesel, okulla ilgili ve bireysel faktörler olarak ele alınabilir. Şiddeti önlemenin yollarından biri, şiddet davranışı ortaya çıkmadan önce şiddet eğilimli gençlerin özelliklerini belirleyerek onlara yardım etmektir. Öfke davranışı da şiddete eğilimi gösteren bir uyarı işareti olarak görülebilir (Yavuzer, 2011). Sezer, Kolaç ve Erol (2013), ilköğretim 4, 5 ve 6. sınıf öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, öğrencilerin saldırgan olma davranışlarının anne babanın kavga etme sıklığı, anne ve baba tutumlarından etkilendiğini belirlemişlerdir. Özellikle yetişkin rollerini sergileyen kişi olarak çocuğa model olduğu düşünüldüğünde ebeveynin, çocuk yetiştirme tutumlarının, alışkanlıklarının, düşünme stillerinin, karar verme, problem çözme, karşılaştığı güçlüklerin üstesinden gelmede kullandığı stratejilerin önem taşıdığı görülmektedir (Yıldız, 2004). Terzian ve Fraser (2004), öfke ve saldırganlık içeren davranışların ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için aile ve çocukla işbirliğinin yanı sıra öğretmen ve ebeveyn iletişimin düzenlenmesi ve öğretmenin sınıf yönetimi ve grup dinamiği ile ilgili olarak olumlu şekilde yönlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

5. ÖNERİLER

Öfke duygusunun bireyi ve çevresindekileri, toplumun yapısını olumsuz yönde etkileyecek şiddet olgusuna neden olmadan önce gerekli tedbirlerin alınması önem arz etmektedir. Çalışmada ilgili alanyazın ve elde edilen bulgulardan hareketle; öğretmenler, psikolojik danışmanlar, aileler ve öğrencilerin psikolojik sağlığı ve başarıları için sosyal becerilerin önemi konusunda bilinçlendirilmesi önerilebilir. Ebeveynlerin sosyal beceri eğitimine de önem verilmesi, ebeveynler bu konuda duyarlı hale getirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması önerilebilir. Ayrıca, öğrencilerde saldırgan duygularla baş etmeye yönelik eğitim programları uygulanabilir. Bu şekilde, bireylerin öfkelerini ifade etme, karşısındaki bireyin duygularını anlama ve buna göre hareket etme, öfke duygusu ile toplum tarafından kabul gören tepkiler vererek baş etme becerilerinin geliştirilmesi sağlanabilir. Anne baba tutumları ve bu tutumların çocuklar üzerindeki etkisi ile ilgili okul psikolojik danışmanları aracılığı ile ailelere seminerler verilebilir

KAYNAKÇA

- Akdeniz, M. (2007). *Öfke kontrolü eğitiminin lise öğrencilerinin öfke kontrolü becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Akgün, E. (2000). *Predictors of adolescent sexual attitudes and behavior: the role of parents and best friends*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aktaş, S. (2011). *9. sınıfta anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Avcı, R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Avcı, A. (2010). Aile yapısı ve atmosferinin okul şiddetine etkisi, *Değerler Eğitimi Dergisi*, VIII (19), 7-52.
- Attili, G., Vermigli, P. & Roazzi, A. (2011). Rearing styles, parents' attachment mental state, and children's social abilities the link to peer acceptance, *Child Development Research*, 2011(2011): Article ID 267186, 12 pages, <http://dx.doi.org/10.1155/2011/267186> Retrieved July, 10, 2014, from <http://www.hindawi.com/journals/cdr/2011/267186/>.
- Aydoğan, Y. & Özyürek, A. (2013). Okul öncesi çocuklarda şiddet davranışları, *Uluslararası Aile Çocuk Eğitimci Dergisi*, 1(2), 1-18.
- Bedel, A. (2011). *Kişiler arası sorun çözme beceri eğitiminin ergenlerin sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarına etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Çağdaş, A. & Seçer, Z. (2006). *Anne-baba eğitimi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çağdaş, A. & Şahin Seçer, Z. (2011). *Anne baba eğitimi*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Çakır, S. G. (2001). *The relationships of identity status with parental attitudes, family type and parental education level in adolescents*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerinin cinsiyetlerine ve anababa tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415-431.
- Çivitçi, N. (2007). Çok boyutlu okul öfke ölçeğinin türkçeye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(22), 99-109.
- Durak Batıgün, A. (2009). İntihar ile ilişkili bazı değişkenler: öfke/saldırganlık, dürtüsel davranışlar, problem çözme becerileri, yaşamı sürdürme nedenleri. *Kriz Dergisi*, 12(2), 49-61.
- Durualp, E. ve Aral, N. (2011). *Oyun temelli sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Vize Yayıncılık.

- Erkan, S. (2013). Aile ve aile eğitimi ile ilgili temel kavramlar. İçinde Z. F. Temel (Ed.) *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları (2.baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eylen Özyurt, B.(2007). Gelişim konularına genel bakış. İçinde A. Kaya (Ed.) *Eğitim psikolojisi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Gebeş, H. (2011). *Akran eğitimi ile desteklenen öfke kontrolü eğitiminin lise öğrencilerinin öfke kontrol becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gök, M. (2009). *Aile içi şiddet ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gönültaş, O. (2013). *Ortaokul son sınıf öğrencilerinin öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Grusec, J. E. & Danyliuk, T. (2014). Parents'attitudes and beliefs: their impact on children's development, *Encyclopedia on Early Childhood Development, Parenting Skills*, pp.1-4. Retrieved August, 02, 2015, from <http://www.child-encyclopedia.com/sites/default/files/textes-experts/en/654/parents-attitudes-and-beliefs-their-impact-on-childrens-development.pdf>.
- Güdük, A. H. (2008). *Farklı eğitim programlarına devam eden lise u. sınıf öğrencilerinin algıladıkları anne-baba davranışları ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gültekin, F. (2008). *Saldırganlık ve öfkeyi azaltma programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve öfke düzeyleri üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gündoğdu, R. (2010). 9.sınıf öğrencilerinin çatışma çözme, öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 257-276.
- Güngör Aytar, A. & Kaytez, N. (2014). Ailede iletişim ve çocuk üzerindeki etkileri. İçinde A. Güngör (Ed.), *Etkili İletişim*, Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Gümüş, H. (2015). *Ortaöğretim öğrencilerinin sosyal beceri ve okula yönelik öfke düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Hilooğlu, S. (2009). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbaca davranışlarını yordamada sosyal beceri ve yaşam doyumunun rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Igna, C. V., Julkunen, J. & Vanhanen, H. (2009). Anger expression styles and blood pressure:evidence for different pathways. *Journal of Hypertension*, 27(10), 1972-9. Retrieved April, 17, 2015, from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19609221>.
- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma ve istatistik teknikleri (Geliştirilmiş 11.Baskı)*, Ankara: Tekışık Web Ofset.

- Karataş, Z. (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 277-294.
- Karataş, Z. (2009). Bilişsel davranışçı teknikler kullanılarak yapılan öfke yönetimi programının ergenlerin saldırganlığını azaltmadaki etkisi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 12-24.
- Kaymak Özmen, S. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 27-39.
- Kılıçaslan, A. (2001). *Aile fonksiyonlarının ve algılanan farklılaşmış anne-baba yaklaşımının kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kırımoglu, H., Parlak, N., Dereceli, Ç. ve Kepoğlu, A. (2008). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin spora katılım düzeylerine göre incelenmesi, *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 147-154.
- Kısaç, İ. (2005). Gençlerin öfkelerini ifade ettikleri hedef kişiler, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 71-81.
- Korkut, Ş. (2012). *Lise öğrencilerinde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade biçimleri ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Masalci, D. A. (2001). *Aile içi etkileşimlerle çocuğun saldırganlık düzeyi ve uygun davranışlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Narmamatova, T. (2010). *Görsel medyanın çocuklar üzerindeki etkisi: şiddet içerikli bilgisayar oyunları örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Bişkek.
- Nelsen, J., Lott, L. & Glenn, S. (2002). *Çocuk Eğitiminde A'dan Z'ye Pozitif Disiplin* (Çev.:M.Ersin) İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Olmuş, G. Ö. (2001). *Ergenlerin aile içi psikolojik örüntülerine göre sürekli öfke ve öfke ifade tarzlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özkan, T. (2014). *Çocuğu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden babalara uygulanan baba katılım programının baba-çocuk ilişkisi üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özkan, İ. (2014). *Ergenlerde anne baba tutumu ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Özyürek, A. (2004). *Kırsal bölge ve şehir merkezinde yaşayan 5-6 yaş grubu çocuğa sahip anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özyürek, A. ve Demiray, K. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin öfke stillerinin incelenmesi (Karabük örneği), *Çağdaş Eğitim Dergisi*, Temmuz-Ağustos, 377: 23-30. ISSN: 1300-249X.

- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2012). Anne-baba olmak ve anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları. İçinde T. Güler, (Ed.), *Anne Baba Eğitimi (2.baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Pekel Uludağlı, N. ve Sayıl, M. (2009). Orta ve ileri ergenlik döneminde risk alma davranışı: ebeveyn ve akranların rolü, *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(23), 14-24.
- Saçar, B. (2007). *İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin öfke tepkisiyle arkadaş bağlılığının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Sezer, Ö. ve Oğuz, V. (2010). Üniversite öğrencilerinde kendilerini değerlendirmelerinin ana baba tutumları ve sosyo demografik değişkenler açısından incelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 743-758.
- Sezer, A., Kolaç, N. ve Erol, S. (2013). Bir ilköğretim okulu 4, 5 ve 6.sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin anne baba tutumları ve bazı değişkenler ile ilişkisi, *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 184-190.
- Seven, S. (2010). Saldırganlık Eğilimi Ölçeği'nin Türk çocuklarına uyarlanması, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, 75-84.
- Tambağ, H. ve Öz, F. (2005). Aileleriyle birlikte ve yetiştirme yurtlarında yaşayan ergenlerin öfke ifade etme biçimleri, *Kriz Dergisi*, 13(1), 11-21.
- Terzian, M. A. & Praser M. W. (2004). Preventing aggressive behavior and drug use in elementary school: Six family-oriented programs, *Agression and Violent Behavior*, 10(4), 407-435. Retrieved April, 17, 2015 from <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S135917890400045X>.
- Tire, Y. (2011). *Ön ergenlerde olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik ile algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Türkmen, M. (2011). *Öznel iyi oluşun yapısı ve anababa tutumları, özsaygı ve sosyal destekle ilişkisi bir model sınaması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uzbaş, A. (2009). Okul psikolojik danışmanlarının okulda saldırganlık ve şiddete yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18), 90-110.
- Yavuzer, Y. ve Üre, Ö. (2010). Saldırganlığı önlemeye yönelik psiko-eğitim programının lise öğrencilerindeki saldırganlığı azaltmaya etkisi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 389-405.
- Yavuzer, Y. (2011). Okullarda saldırganlık/şiddet: okul ve öğretmenle ilgili risk faktörleri ve önleme stratejileri, *Milli Eğitim*, 192, 43-61.
- Yener, P. (2014). *Okul öncesi eğitim alan 60 ay ve üzeri çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, E. (2006). *İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin çatışma çözme davranışı ile öfke ifade stillerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Yıldız, A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık, *Polis Bilimleri Dergisi* 6 (3-4), 131-150.
- Yıldızbaş, F. (2009). Okul öncesi dönemde prososyal davranışların gelişiminin bebeklik yaşantısındaki bazı değişkenler açısından incelenmesi, *Uluslararası Katılımlı II. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi (Sağlık, Gelişim ve Eğitimde Çocuk) Bildiri Kitabı*. 7-9 Ekim 2009. 463-468, Ankara.
- Yılmaz, A. (2000). *Eşler arasındaki uyum ve çocuğun algıladığı anne-baba tutumu ile çocukların, ergenlerin ve gençlerin akademik başarıları ve benlik algıları arasındaki ilişkiler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yörükoğlu, A. (2002). Çocuklarda saldırganlık. *Çocuk Çocuk Dergisi*, 11, 14-15.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Adolescence is a period in which emotions go to the extremes. During this period, anger is one of the basic emotions experienced intensely. The transformation of anger, which has benefits and positive results when experienced and expressed in a constructive way, into aggression is an unhealthy situation. The most important factors affecting development and social behaviors of individuals are family and peers. Parental attitudes constitute the foundations of the child's personality and spiritual nature by affecting the child's development. And school is an important habitat for children and adolescents who spend a significant portion of their time at school. Family, community and school interact with each other. The problems that are experienced within the family are the origin of the violence in the society and at school. Researches show that aggressive behavior of children and adolescents have increased in recent years and violence in schools has been a remarkable problem. It is very important for the school safety and violence prevention efforts to identify the anger based on the school environment and try to reduce it. In this study, it is aimed to examine the relationship between the anger levels of adolescents attending secondary education towards school and their perception of parental attitudes. In this context, answers to these questions were sought "Are the school anger levels of the students in adolescence affected by gender and class variables?" and "Is there a significant relationship between the sub-dimensions of school anger scale and perceived parental attitudes scale of adolescents?"

2. Method

The research was designed as a descriptive study. The study group included 613 randomly selected adolescents attending secondary education in the Safranbolu and Karabuk province. 262 of the study group were females and 351 of them were males; 147 of them were attending to 9th grade, 149 of them were attending to 10th Grade, 163 of them were attending to 11th Grade and 154 of them were attending to 12th Grade. Multidimensional School Anger Scale and Perceived Parental Attitudes Scale were used to collect the data. Multidimensional School Anger Scale contains 37 Likert-type items measured on a four point scale. The scale measures the affective, cognitive and behavioral dimensions of the anger of the students based on their experiences in the school environment. Parental Attitudes Scale consists of three factors (acceptance/interest, control/supervision,

psychological autonomy). It is possible to use the scale to measure different variables and it was used in the study to differentiate four different parental behaviors (democratic, permissive/neglectful, authoritarian, and permissive/tolerant) in three sub dimensions. Scales were applied to the students in the classrooms with the help of guide teachers working in those schools. The collected data were analyzed by using SPSS 20.0 software package program. In analyzing the data, Mann-Whitney U test was used in the relations depending on the gender variable and Kruskal-Wallis H test was used in the relations depending on the grade variable. Since scores above and below the average were used to classify the parental attitudes in the evaluation of the Parental Attitude Scale, Kruskal-Wallis H test was used to examine the relationship between the scores collected from the scales.

3. Findings, Discussion and Conclusion

As a result, a significant relationship was found between the gender of adolescents and Multidimensional School Anger Scale in Anger Experience and Hostility subscales respectively. It was determined that the behaviors of the female adolescents towards the hypothetical situations that can lead to anger including behaviors of peers and teachers are more intensive than the behaviors of the male adolescents; and their hostile attitudes and beliefs towards school were determined to be more. A significant relationship was found between the scores of Hostility subscale of Multidimensional School Anger Scale and grade levels of adolescents. Hostile attitudes and beliefs of adolescents towards school increased in parallel to the increase in their grades at school. In this study, it was observed that adolescents often perceived their parents either as permissive/tolerant or permissive/neglectful and authoritarian attitude followed them. It is also remarkable that the least number of adolescents perceived their parents as democratic. In the study, it was determined that the adolescents who perceive their parents as permissive/neglectful have less anger intensity towards the hypothetical situations that can lead to anger including behaviors of peers and teachers than the adolescents who perceive their parents as permissive/tolerant. In this case, it could be interpreted that the adolescents who perceive their parents as democratic or permissive/ tolerant express their anger in a more acceptable way than the adolescents who perceive their parents as permissive/neglectful and authoritarian.

When the literature is analyzed, it is seen that there are different variables affecting parental attitudes and behaviors. It is possible to come across studies showing that genders and ages of the individuals have an impact on their feelings of anger. Anger is an emotion which is less accepted by the society and it causes aggression. Moreover, aggression causes peer rejection and exclusion from the peer groups. As a result, it is important to take necessary precautions before the anger causes violence that affects the individuals, their surroundings and the community structure negatively. One way of preventing violence is to identify the properties of the youth prone to violence and help them before the emergence of the violent behaviors. In the light of the findings, it seems important to take necessary precautions that may help the secondary school students who are in adolescence to deal with feelings of anger that might cause aggression. In order to do this, the adolescents could get some help; to express their anger, to understand other people's emotions and act accordingly, and to deal with their anger by giving responses that are accepted by the society. Thus, teachers, counselors and parents should be educated about the importance of social skills for the psychological health and success of the students.